

אדמונד לוי: אחרית דבר

חיים משגב

בית המשפט העליון של מדינת ישראל סטה לכיוונים זרים לרוחו של העם היהודי. ועם סטייה כמעט-מגונה זו, אין להשלים.

למעשה, יש בפסיקתם של עשרת השופטים מעין מתן הכשר לגט-הכריתות אותו כפה אריאל שרון על העם היהודי בארץ מולדתו בהליכים מבזים. ההחלטה על פיה היהודים נמצאים בשטחים שנכבשו ב-1967 במעמד 'זמני' בלבד, וכי על כן כל החלטה על נסיגה מהם היא לגיטימית, היא מסוג ההחלטות שבבוא היום תכה בנו, בכולנו, באורח ממנו לא נוכל להתאושש לעולמי עד. שכן, אם מעמדנו בשטחים שנכבשו ב-1967 זמני, מדוע שלא ייטען כנגדנו בפורומים בינלאומיים בעתיד שגם בשטחים שנכבשו ב-1948 מעמדנו זמני? ומה יהיה אז על מקומות כמו נהריה, כרמיאל, אשדוד, באר שבע, יפו, חיפה, או רמלה ולוד? כלום ברמת אביב שנבנתה על חורבות הכפר הערבי שיח מוניס יש ליהודים יותר זכויות מאשר בכפר דרום או בחומש?

השופט אדמונד לוי הבין את המלכוד הטמון בקביעותיהם של חבריו וניסה להחזיר אותם להצהרת בלפור שקבעה שביתו הלאומי של העם היהודי יהיה בארץ ישראל. מסמך זה זכה, כידוע, להכרה בינלאומית עם הקמת חבר הלאומים, לאחר סיום מלחמת העולם הראשונה. בכתב המנדט שקיבלו הבריטים נאמר במפורש כי הם מקבלים לידיהם הנאמנות את ארץ ישראל כדי להקים בה, בכלה, משתי גדותיו של הירדן, את ביתו הלאומי של העם היהודי. ארגון האומות המאוחדות אימץ את כל ההסכמים והאמנות של קודמו, וכך הגענו לשנת 1948, השנה בה נטשו הבריטים את ארץ ישראל. המצרים והירדנים פלשו לחלקים ממנה והחזיקו בהם במשך 19 שנים. במלחמת ששת הימים חזרו היהודים ונטלו את שהיה שלהם מאז ומעולם. ריבונותו של העם היהודי על כל ארץ ישראל המערבית הייתה לעובדה קיימת. העובדה שהמשפט הישראלי לא הוחל על כל השטחים שנתפסו ב-1967 אין לה כל משמעות. היא רק מצביעה על רפיסות דעתם של האוחזים בהגה השלטון. גם אז – וגם מאז.

מגילת העצמאות, המעוגנת בחוקי היסוד של מדינת ישראל, מדברת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

השופט אדמונד לוי לא היה הבחירה המועדפת על נשיא בית המשפט העליון. למעשה, כאשר זומן לבית המשפט העליון כדי לכהן בו למשך מספר חודשים מוגבל, כמקובל לגבי מי שנקרא לכהן במינוי שופטים, היה ברור שלא על פי בחירה של הוועדה למינוי שופטים, היה ברור לכל שתקופת כהונתו תהיה קצרה למדי. אהרן ברק, כידוע, לא אוהב את מי שלא מגיע מתוך 'החבורה' אותה הוא מוקיר ומכיר. הוא גם לא אוהב שעמיתיו אינם מתיישרים על פי הקו האידיאולוגי אותו הוא מקדש מימים ימימה. הכול צריך להיגזר בדמותו ובצלמו.

לימים, הסתבר לנשיא בית המשפט העליון שהשופט אדמונד לוי, שזכה בכהונה של קבע בערכאה העליונה של מערכת המשפט רק בזכותו של מי ששימש כשר משפטים תקופה קצרה בלבד, מאיר שיטריט, יכול ללמד אותו ואת חבריו לכס המשפט פרקים חשובים מאוד בתולדות היישוב היהודי בארץ ישראל; בחשיבות המפעל הציוני לעם היהודי; בזכויות הלגיטימיות של היהודים בארץ מכורתם; ובעיקר, להציב בפניהם מראה שתראה להם עד כמה מכוערת, בלתי מוסרית ובלתי חוקתית היא הכרעתם לטובת גירושם של היהודים מחבל עזה ומצפון השומרון. הנמקות ההבל בדבר זמניותם של היישובים היהודיים בחבלי ארץ אלה הן מן ההנמקות היותר פסולות שנשמעו אי-פעם במוסד רשמי של המדינה היהודית.

לא בטוח שעשרת השופטים שקבעו, פה אחד, באורח המזכיר משטרים רודניים, ללא מילה של הסתייגות או אמירה שיש בה ולו נימה של כאב על מה שהם מעוללים לאלפי משפחות חפות מפשע, יביעו יום אחד חרטה על העוול שהם גרמו, וגורמים, בפסיקותיהם החד-צדדיות, המתנכרות לזכויות הטבעיות של העם היהודי בערש הולדתו, זכויות שזכו להכרה בינלאומית שאינה ניתנת לערעור, אולם דבר אחד הם, מן הסתם, לא ישכחו עד סוף ימיהם: את המראה שהציב בפניהם השופט אדמונד לוי. בהרבה רגישות ובלא מעט עצב כתב השופט אדמונד לוי, בדם ליבו, את אשר מרגישים רבים בקרב הציבור היהודי:

ד"ר חיים משגב הוא עורך-דין ומרצה במכללה האקדמית נתניה ובאוניברסיטת בר-אילן.

התשעה באב התשס"ה. טיהור אתני בגוש קטיף. התמיכה הגורפת של בית הדין העליון (עשרה שופטים מול אחד!) במעשה פשע חסר תקדים בקורות עמנו, שומטת את הבסיס המוסרי לקיומה של מדינת היהודים.

המשפט העליון של מדינת ישראל מצא שהם חוקתיים, לאחר שהוא חזר לשנת 1937, השנה שבה פורסם סעיף 6 לדבר המלך הבריטי במועצתו. היה זה בעיצומן של הפרעות הקשות שעשו הערבים ביישוב היהודי שהתגורר אז בארץ ישראל. מלשון הסעיף ניתן ללמוד שהשלטונות הבריטיים ביקשו להשליט מכוחו משטר צבאי ולדכא את "המרד הערבי" כדי לנסות ולקיים סדרי אספקה ושירותים הכרחיים.

בפועל, השתמש הצבא הבריטי בסמכויות שהוקנו לו בסעיף זה כדי לחסום את עלייתם של היהודים הרבים שהתדפקו על שערי הארץ וביקשו לעלות אליה. הנאציזם החל לתת את אותותיו ויהודי אירופה הבינו שהקרע בוערת ושצריך למצוא מקום מקלט. ארץ ישראל נראתה אז, אם כי לא לכולם, כמקום הטבעי אליו ימלטו היהודים.

הערבים, שחששו מפני השתלטות יהודית מואצת על אדמות ארץ ישראל, יזמו את מרחץ הדמים שתחילתו הייתה עוד בשנת 1936, מה שהוביל בסופו של דבר לכניעת שלטונות המנדט הבריטי ולברית הבלתי נמנעת בין המופתי של ירושלים לבין היטלר. מאות אלפי יהודים, ואולי אף מיליונים, יכולים היו להינצל אלמלא סעיף 6 זה, ששימש לאחר מכן בסיס לתקנות ההגנה לשעת חירום שאותן התקינו הבריטים בשנת 1945, כדי לפעול באמצעותן נגד המאבק היהודי להעלאת שארית הפליטה מאירופה לאחר השואה ולהקמתה של מדינה יהודית.

כעת, עשרות שנים לאחר הקמתה של מדינת ישראל, רואה מערכת המשפט בצווים המנדטוריים הללו הסדר חוקתי ראוי שיכול לשמש עוגן משפטי לצווים של אלוף בצבא ההגנה לישראל. מכוחם אפשר להקים מחסומים בכבישים – ולמרוך את חייהם של רבים.

לא זאת אף זאת: לחיילים מותר, מכוח הצווים האבסורדיים האלה, לעשות בשטחים הללו, שעליהם חלים הצווים שהוצאו מכוח תקנות ההגנה המנדטוריות משנת 1945, ככל שיצווה עליהם. החיילים אפילו לא יכולים לטעון שהצווים הם בלתי חוקתיים, או שהפקודות שניתנות להם מכוחם הן בלתי חוקיות באופן גלוי וברור,² שכן לבית המשפט העליון שלנו יש סדר יום פוליטי משלו. הכל כשר. אין עוד שרצים במערכת המשפט. הכל ראוי למאכל אדם. יש דינים מיוחדים למתנגדים לפנות את בתייהם ויש בתי משפט מיוחדים בתוך בתי הסוהר עם תובעים מיוחדים ושופטים מגויסים. ואין פוצה פה ומצפצף. התנהגותם האלימה של השוטרים אינה זוכה לתגובה הולמת ומחלקות מיוחדות בפרקליטות עושות לטיהור כל עוולה.

השופט אדמונד לוי אמר זאת לפני, כאשר נשאר בדעת מיעוט מול עשרת חבריו שפסקו לטובת חוק יישום ההתנתקות, אבל כדאי, ואף ראוי, להגיד זאת שוב: מוסרית, נפרצו כל המחסומים החוקתיים, ובעתיד אי אפשר יהיה לדחות על הסף גם דרישות לגבי השטחים שנכבשו ב-1948. הערבים יודעים זאת. משפטנים בפורומים בינלאומיים יודעים זאת.

העתיד אינו רחוק. הוא כבר כאן. על סף בתינו. הצווים עוטפי רמלה או לוד, חיפה או יפו, אותם נדרש למסור לידי הערבים, לאחר שנסיים למסור חבלים אחרים מארץ ישראל, בוודאי יזכו גם הם ללגיטימציה של בית המשפט העליון. ■

מכונניה של המדינה היהודית לא חשבו שהם צריכים לקבוע את גבולותיה של ארץ ישראל. גם למדינת ישראל לא נקבעו גבולות. המפעל הציוני היה בעיצומו, ודוד בן גוריון וחבריו, מנשחי מגילת העצמאות, ידעו שמה שנקבע ב'החלטת החלוקה' לא יחזיק מעמד זמן רב. הערבים, אם ירצו, יקבלו את הצעות הפשרה של האו"ם, ואם לא, הכול יחזור לקדמותו. מכאן שאין, ולא יכול להיות, ריבון אחר בכל ארץ ישראל המערבית לבד מן המדינה היהודית שזה עתה קמה על חורבותיו של המנדט הבריטי שהחזיק, כאמור, בכל השטח שממערב לירדן כפיקדון עבור העם היהודי.

דא עקא, התשתית הקונסטיטוציונית העולה מתוך מגילת העצמאות הייתה זה מכבר לצנינים בעיניהם של נשיא בית המשפט העליון וחבריו לדעה. לכן, בכל פעם שהם נדרשים לסוגיות הנוגעות לזכויות היהודים במולדתם, הם חוזרים לאותה תזה נלעגת לפיה מדינת ישראל מחזיקה בתפיסה לוחמתית (belligerent occupation) בשטחים אותם תפסה ב-1967, ולכן חלות על שטחים אלה תקנות כלשהן המשמשות נספח להסכם כלשהו שנחתם בהאג בשנת 1907 (!!) כמו גם אמנת ז'נבה הרביעית משנת 1949. האבסורד המוסרי, הערכי, המשפטי, בולט לעין. שופטים במדינת ישראל רואים בשטחים שהיו חלק מן השטח שעליו חל המנדט הבריטי ואשר יועדו להקמת ביתו הלאומי של העם היהודי – קרי: ערש הולדתו של העם היהודי ותכלית קיומה של הציונות – שטחים כבושים עליהם חלים דינים הסכמיים-מנהגיים שנקבעו למעלה מארבעים שנה לפני שמדינת ישראל קמה. מה לעם היהודי, המחזיק כדן בכל חלקיה של ארץ ישראל, ולדינים משנת 1907 או לאמנת ז'נבה שנחתמה ב-1949, לאחר מלחמת העולם השנייה בה נטבח שליש מהעם היהודי?

אולם את בית המשפט העליון של מדינת ישראל התמיהות הללו אינן מעניינות. הוא ממשיך בדרכו מבלי להניד עפעף. שופטיו בשלהם – ולעזאזל כל השאר. צריך לקרוא את הדברים כדי להאמין:¹ עשרות אלפי אזרחים, המתגוררים בגבולות הקו הירוק, היו נתונים – ואולי עדיין נתונים – תחת משטר צבאי. את הצווים, המכונים 'עוטפי חבל עזה', הוציא אלוף פיקוד הדרום, ובית

¹ ראה – בג"ץ 6893/05.

² סעיף 125 לחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955, קובע שאין חובה לקיים פקודה בלתי חוקית. נא מר בו שחיל לא ישא באחריות פלילית אם ברור וגלוי שהפקודה שניתנה לו היא לא חר-קית.